

ЗАХИСТ СПАДКОВИХ ПРАВ ДИТИНИ В СУДІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

PROTECTION OF A CHILD'S INHERITANCE RIGHTS IN COURT: THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS

Сапіжак Я.Я., викладач кафедри права
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID ID: 0009-0004-1480-6248

Метою статті є науково-практичний аналіз положень законодавства України про цивільне судочинство, а також судової практики щодо захисту спадкових прав дитини. В науковій статті розкрито проблеми, які виникають в цивільному процесі у разі порушуються, оспорується чи не визнаються спадкові права дитини. Доведено, що захист прав дитини загалом та захист спадкових прав дитини зокрема є першочерговим завданням держави, яке слідує із змісту норм статті 3 Конституції України. Встановлено, що захист спадкових прав дитини в суді здійснюється на підставі, в порядку та в межах, визначених законодавством України про цивільне судочинство. Підтримується норма ст. 3 Цивільного процесуального кодексу України про те, що цивільне судочинство здійснюється відповідно до Конституції України, цього Кодексу, Закону України «Про міжнародне приватне право», законів України, що визначають особливості розгляду окремих категорій справ, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Доведено, що норми Закону України «Про міжнародне приватне право» у разі коли спадкові відносини, в яких суб'єктом є дитини, мають іноземний елемент в розумінні ст. 1 цього Закону, застосовуються з метою захисту та охорони спадкових прав дитини однак в межах, визначених статтями 2, 75, 76, 77 цього Закону. Визначено, що Конституція України гарантує захист спадкових прав дітей у цивільному судочинстві. Дитина в спадковому процесі може мати спадкові права як спадкоємець або як спадкодавець. Дитиною є фізична особа, яка має цивільну правосдатність та цивільну дієздатність, обсяг якої визначається законом (Цивільним кодексом України) та залежить від досягнення певного віку, визначеного Цивільним кодексом України. Зроблено висновок, що під спадковими правами дитини пропонуємо розуміти суб'єктивні права, які належать дитині (у разі коли вона народилася живою) з моменту її народження на підставі норми закону (спадкування за законом) чи на підставі правочину – заповіту (спадкування за заповітом) до досягнення нею повноліття (18 років), та які виникають у день відкриття спадщини та спрямовані на перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до дитини (спадкоємця). Разом з тим, спадкування є формою правонаступництва, що реалізується спадкоємцем у межах обсягу спадкової маси та не включає процесуальні права й обов'язки спадкодавця, які ним не реалізовані за життя. Захист спадкових прав дитини в цивільному судочинстві повинен ґрунтуватися на дотриманні принципу забезпечення найкращих інтересів дитини, виконанні завдань та основних засад (принципів) цивільного судочинства, дотриманні порядку цивільного судочинства, та з урахуванням норм ст. ст. 9, 11-1, 12-1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». При розгляді спадкової справи суд роз'яснює дитині (малолітній або неповнолітній особі) її права та можливі наслідки дій її представника чи законного представника.

Ключові слова: спадкування, спадкові відносини, суд, законодавство України, дитина, цивільний процес.

The purpose of the article is a scientific and practical analysis of the provisions of the legislation of Ukraine on civil proceedings, as well as judicial practice regarding the protection of the inheritance rights of the child. The scientific article reveals the problems that arise in the civil process when the inheritance rights of a child are violated, disputed or not recognized. It has been proven that the protection of the rights of the child in general and the protection of the inheritance rights of the child in particular is the primary task of the state, which follows from the content of the provisions of Article 3 of the Constitution of Ukraine. It has been established that the protection of the child's inheritance rights in court is carried out on the basis, in the manner and within the limits determined by the legislation of Ukraine on civil proceedings. The norm of Art. 3 of the Civil Procedure Code of Ukraine that civil proceedings are carried out in accordance with the Constitution of Ukraine, this Code, the Law of Ukraine "On International Private Law", laws of Ukraine that determine the peculiarities of consideration of certain categories of cases, as well as international treaties, consent to binding which were provided by the Verkhovna Rada of Ukraine. It has been proven that the norms of the Law of Ukraine "On Private International Law" in the event that inheritance relations, in which the subject is a child, have a foreign element within the meaning of Art. 1 of this Law, are applied for the purpose of protecting and safeguarding the inheritance rights of the child, however, within the limits specified in Articles 2, 75, 76, 77 of this Law. It was determined that the Constitution of Ukraine guarantees the protection of the inheritance rights of children in civil proceedings. A child in the inheritance process may have inheritance rights as an heir or as a testator. A child is a natural person who has civil legal capacity and civil legal capacity, the scope of which is determined by law (Civil Code of Ukraine) and depends on reaching a certain age defined by the Civil Code of Ukraine. It was concluded that under the inheritance rights of a child, we propose to understand the subjective rights that belong to the child (in the case when he was born alive) from the moment of his birth on the basis of the norm of the law (inheritance by law) or on the basis of a deed - a will (inheritance by will) before she reaches the age of majority (18 years old), and which arise on the day of the opening of the inheritance and are aimed at the transfer of rights and obligations (inheritance) from the natural person who died (the testator) to the child (the heir). At the same time, inheritance is a form of legal succession that is implemented by the heir within the scope of the inheritance and does not include procedural rights and obligations of the testator, which he did not implement during his lifetime. The protection of the inheritance rights of the child in civil proceedings must be based on the observance of the principle of ensuring the best interests of the child, the fulfillment of tasks and basic principles (principles) of civil proceedings, compliance with the procedure of civil proceedings, and taking into account the norms of Art. Art. 9, 11-1, 12-1 of the Law of Ukraine "On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine". When considering an inheritance case, the court explains to the child (minor or minor) his rights and the possible consequences of the actions of his representative or legal representative.

Key words: inheritance, inheritance relations, court, legislation of Ukraine, child, civil process.

Постановка проблеми. Тема захисту спадкових прав фізичних осіб в судовому процесі викликає цікавість у вчених, практиків – юристів, фізичних та юридичних осіб, які можуть бути суб'єктами спадкових відносин та належати до категорії спадкоємців за законом чи за заповітом.

Разом з тим, у разі коли мова йде про захист спадкових прав дітей у судовому процесі, ця тема є актуальною для осіб, які здійснюють нагляд за дотриманням прав

дитини в Україні. Захист прав дитини загалом та захист спадкових прав дитини зокрема є першочерговим завданням держави, яке слідує із змісту ст. 3 Конституції України, оскільки людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність.

Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Стаття 6 Європейської конвенції з прав людини закріплює імперативну норму про справедливий судовий розгляд цивільних справ. Разом з тим, судова практика Європейського суду з прав людини доводить, що національні суди держав – учасниць цієї Конвенції не дотримуються вимог ст. 6 цієї Конвенції, що призводить до порушення прав людини. Україна не є виключенням («Березовські проти України (Заява № 22289/08)», «Бондар та інші проти України (Заява № 12380/05)», «В.С. проти України (Заява № 13400/02)», «Ляховецька проти України (Заява № 22539/04) та ін.).

Крім того, з наукової та практичної точки зору викликає цікавість лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 № 24-753/0/4-13 «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування», в якому розкриваються проблемні питання, які виникають в судовому процесі при розгляді спадкових справ, в яких можуть брати участь як сторона справи діти, а також узагальнення судової практики, а саме, правові позиції Верховного Суду у спадкових справах.

Останні дослідження. Тема захисту та охорони цивільних прав в суді є актуальною темою дослідження вітчизняних та іноземних дослідників. Так, наприклад, В.Бобрік досліджує проблеми спрощеного провадження в цивільному процесі [2], С.Короєд комплексно пропонує вирішити проблеми цивільного судочинства [3], О.Кармаза розглядає захист житлових прав громадян в цивільному судочинстві [4], С.Бичкова акцентує увагу на особливостях цивільної процесуальної правосуб'єктності іноземних осіб в Україні [5], М.Ясинок обґрунтовує процесуальну дієздатність учасників цивільного процесу [6], тощо.

Разом з тим, в юриспруденції тема захисту та охорони спадкових прав дитини в цивільному процесі потребує додаткових досліджень. Крім того, на сьогодні відсутні узагальнення судової практики у спадкових справах щодо дітей у цивільному процесі.

Метою статті є науково-практичний аналіз положень законодавства України про цивільне судочинство, а також судової практики щодо захисту спадкових прав дитини.

Виклад матеріалу. Правовий статус дитини, її права та обов'язки визначено в Конституції України та законодавстві України, а також в чинних міжнародних договорах України. Згідно із положеннями Загальної декларації прав людини діти мають право на особливе піклування і допомогу. Конвенції про права дитини визначає, що дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше. Відповідно до ст. 6 Сімейного кодексу України правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття. Малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Статті 31 та 32 Цивільного кодексу України закріплюють особливості цивільної дієздатності малолітніх та неповнолітніх дітей [7].

Узагальнивши ці та інші норми національного законодавства України, дійдемо висновку про те, що дитиною є фізична особа, наділена цивільною правосуб'єктністю, обсяг якої визначається законом та залежить від досягнення віку, визначеного Цивільним кодексом України. Науково-практичний аналіз норм Цивільного кодексу України, судова практика, рішення Конституційного Суду України, наукова доктрина, доводять, що дитина може бути суб'єктом спадкових відносин – спадкоємцем чи спадкодавцем в межах, в порядку, в обсягах, визначених Цивільним кодексом України. Разом з тим дитину не можна прирівнювати у правах з дорослими фізичними особами,

з особами, які досягли 18-річного віку. Відповідно до норм українського та міжнародного законодавства дитині надаються «особливі» права та передбачається «особливий» захист, які мають часові межі та спеціальне призначення.

Захист та охорона прав дитини передбачені в Женевській декларації прав дитини 1924 року, Декларації прав дитини 1959 р., Загальній декларації прав людини 1948 р., Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 р., Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права 1966 р, документах ЮНЕСКО, ВООЗ, ООН тощо. Основним правовим принципом захисту прав дітей загалом та в цивільному процесі зокрема є рівність прав усіх дітей. Відтак, в ст. 1 Декларації прав дитини ООН проголосила, що перелічені в Декларації права повинні визнаватися за усіма дітьми, без будь-яких винятків.

Особливістю прав дитини є необхідність особливого захисту прав дитини, забезпечення можливостей та сприяння умовам щодо вільного і повноцінного розвитку дитини. Конституція України, Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України, інші закони України закріплюють положення про те, що у разі порушення, невизнання чи оспорування прав дитини загалом чи спадкових прав зокрема, права дитини захищаються в судовому порядку.

Такий висновок, зокрема, слідує із ст.55 Конституції України, за якою кожен має право захищати свої порушені, невизнані чи оспорювані спадкові права в суді. Право на захист цивільних прав загалом та спадкових прав зокрема розкрито в ст. 15 Цивільного кодексу України, за якою кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. Статтею 16 цього Кодексу визначено способи захисту, а саме: визнання права, визнання правочину недійсним, припинення дії, яка порушує право, відновлення становища, яке існувало до порушення, примусове виконання обов'язку в натурі, зміна правовідношення, припинення правовідношення тощо

Конституційний Суд України в Рішенні від 7 травня 2002 року № 8-рп/2002 зазначив, що Конституція України гарантує кожному судовий захист його прав у межах конституційного, цивільного, господарського, адміністративного і кримінального судочинства України. Норми, що передбачають вирішення спорів, зокрема про поновлення порушеного права, не можуть суперечити принципу рівності усіх перед законом та судом і у зв'язку з цим обмежувати право на судовий захист [8].

Правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах. Загальною декларацією прав людини 1948 року передбачено, що кожна людина має право на ефективне поновлення в правах компетентними національними судами у випадках порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом (стаття 8). Право на ефективний засіб захисту закріплено також у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (стаття 2) і в Конвенції про захист прав людини та основних свобод (стаття 13) [9].

Узагальнивши наукові висновки щодо розкриття змісту поняття «спадкові права», дослідивши норми спадкового законодавства України, дійдемо висновку про те, що законодавство України не розкриває змісту терміну «спадкові права дитини», вітчизняні дослідники не мають єдності в розкритті цього терміну, нами пропонується під спадковими правами дитини розуміти суб'єктивні права, які належать дитині (у разі коли вона народилася живою) з моменту її народження на підставі норми закону (спадкування за законом) чи на підставі правочину – заповіту (спадкування за заповітом) до досягнення нею повноліття (18 років), та які виникають у день відкриття спадщини та спрямовані на перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до дитини (спадкоємця).

Тобто, у разі порушення, невизнання або оспорування спадкових прав дитини її права захищаються в судовому порядку, в порядку цивільного судочинства з дотриманням вимог Конституції України, міжнародних договорів України, норм законодавства України. Відповідно до ст. 5 Цивільного процесуального кодексу України суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб у спосіб, визначений законом або договором. Слід також зазначити, що спадкові справи відносяться Цивільним процесуальним кодексом України до цивільних справ.

Відтак ст. 45 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) передбачає особливості забезпечення захисту прав малолітніх або неповнолітніх осіб під час розгляду цивільної справи та визначає, що суд сприяє створенню належних умов для здійснення малолітньою або неповнолітньою особою її прав, визначених законом та передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

ЦПК встановлює особливості цивільної процесуальної дієздатності дітей віком з 14 до 18 років та передбачає, що здатність особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді (цивільна процесуальна дієздатність) мають фізичні особи, які досягли повноліття. Разом з тим, неповнолітні особи віком від 14 до 18 років можуть особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді у справах, що виникають з відносин, у яких вони особисто беруть участь, якщо інше не встановлено законом. Суд може залучити до участі в таких справах законного представника неповнолітньої особи (ст. 47 ЦПК).

Крім того, частина третя ст. 47 ЦПК визначає особливості набуття цивільної процесуальної дієздатності особам, які набувають повної цивільної дієздатності відповідно до норм ст. 35 Цивільного кодексу України, а саме: у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває цивільної процесуальної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу. Цивільної процесуальної дієздатності набуває також неповнолітня особа, якій у порядку, встановленому цим Кодексом, надано повну цивільну дієздатність (працює за трудовим договором, записана матір'ю чи батьком дитини, займається підприємницькою діяльністю).

Проте малолітні діти – діти з моменту народження та до 14 років не мають цивільної процесуальної дієздатності в суді, від їх імені діють законні представники (усиновлювачі).

Цивільна процесуальна дієздатність дітей під час спадкування дуже тісно пов'язана із цивільною дієздатністю таких осіб, яка розкривається в нормах Цивільного кодексу України.

Аналіз норм законодавства України дозволяє зробити висновок про те, що неповнолітня дитина (яка є матір'ю чи батьком, батьки) має право звернутися до суду за захистом спадкових прав своєї дитини (частина друга статті 156 Сімейного кодексу України), тобто законом передбачаються випадки, коли неповнолітня дитина може (має право) безпосередньо звертатись до суду (без участі представника).

Особливості участі неповнолітньої дитини у спадковій справі, яка розглядається в порядку цивільної юрисдикції, слідує з норм ЦПК. Так, лише неповнолітні особи є повноправними учасниками цивільного процесу (ст. 47 ЦПК), малолітні та неповнолітні діти мають «спеціальні» процесуальні права, визначені ст. 45 ЦПК, ці особи сплачують судовий збір на рівні з іншими учасниками цивільного процесу, однак суд, враховуючи майновий стан дитини, може відстрочити або розстрочити сплату судових витрат, зменшити їх розмір чи звільнити від оплати (ст. 136 ЦПК).

При розгляді спадкових справ в суді відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства», ст. 3 Кон-

венції про права дитини суд повинен дотримуватися принципу про забезпечення найкращих інтересів дитини. Слід також зазначити, що Європейський суд з прав людини (справа «В.С. проти України», 2017 р.) наголошує на дотриманні інтересів дитини.

У питанні щодо процесуальної дієздатності дитини Верховний суд слушно зазначає, що дитина є суб'єктом права і, незважаючи на незначний вік, неповну цивільну дієздатність, має певний обсяг прав. Одним з основних її прав є право висловлювати свою думку та право на врахування думки щодо питань, які стосуються її життя. Закріплення цього права підкреслює, що дитина є особистістю, з думкою якої потрібно рахуватись, особливо при вирішенні питань, які безпосередньо її стосуються (Постанова Верховного Суду від 01 квітня 2020 року, справа №234/19213/17).

Отже, захист спадкових прав дитини в цивільному судочинстві повинен ґрунтуватися на дотриманні принципу забезпечення найкращих інтересів дитини, виконанні завдань та основних засад (принципів) цивільного судочинства, та з урахуванням норм ст. ст. 9, 11-1, 12-1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». При розгляді спадкової справи суд роз'яснює дитині (малолітній або неповнолітній особі) її права та можливі наслідки дій її представника чи законного представника. Крім того, складно заперечити О.Негоді в тому, що однієї з гарантій здійснення дитиною захисту порушених прав після досягнення нею повноліття є встановлення початку перебігу строку позовної давності для вимог щодо порушення цивільного права або інтересу неповнолітньої особи з дати повноліття. Відповідно до ч. 4 ст. 261 ЦК України у разі порушення цивільного права або інтересу неповнолітньої особи позовна давність починається від дня досягнення нею повноліття. З аналізу змісту ч. 4 ст. 261 ЦК України вбачається, що правило про початок перебігу строків позовної давності з настанням повноліття особи поширюється лише на неповнолітніх осіб, отже згадані положення до правовідносин за участі малолітніх осіб не можуть бути застосовані [10].

Узагальнивши спадкові спори у цивільному судочинстві, юридичну доктрину, дійдемо висновку про те, що такі спори умовно доцільно згрупувати на певні групи та виділити: спадкові спори про визнання заповіту недійсним (наприклад, постанова Верховного Суду від 28 листопада 2018 року у справі № 2-1201/2005), спадкові спори про черговість спадкування за законом (наприклад, постанова Верховного Суду від 5 червня 2019 року у справі № 761/18093/15-ц), спадкові спори щодо переходу права власності на земельну ділянку, яка входить до складу спадщини (наприклад, постанова Верховного Суду від 10 лютого 2020 року у справі № 235/5845/17), спадкові спори про усунення права на спадкування (наприклад, постанова Верховного Суду від 4 квітня 2018 року у справі № 233/6868/15-ц), спадкові спори про пропущення строку для прийняття спадщини (наприклад, постанова Верховного Суду від 19 грудня 2018 року у справі № 372/2383/16-ц), спадкові спори про склад спадщини (наприклад, постанова Верховного Суду від 20 лютого 2020 року у справі № 428/5818/18), спадкові спори щодо обов'язкової частки у спадщині (наприклад, постанова Верховного Суду від 30 травня 2018 року у справі № 483/597/16-ц), спадкові спори про тлумачення заповіту (наприклад, постанова Верховного Суду від 5 грудня 2018 року у справі № 335/9398/16-ц), спадкові спори про встановлення факту прийняття спадщини (наприклад, постанова Верховного Суду від 10 січня 2019 року у справі № 484/747/17), спадкові спори про визнання права власності в порядку спадкування (наприклад, постанова Верховного Суду від 4 вересня 2019 року у справі № 450/328/15-ц), інші спадкові спори (наприклад, постанова Верховного Суду від

6 листопада 2019 року у справі № 483/637/16-ц) [11].

Спадкування є формою правонаступництва, що реалізується спадкоємцем у межах обсягу спадкової маси та не включає процесуальні права й обов'язки спадкодавця, які ним не реалізовані за життя (постанова Верховного Суду від 27 березня 2019 року у справі № 2-1625/1997).

Справи у спорах щодо спадкування не можуть бути розглянуті в порядку спрощеного позовного провадження (постанова Верховного Суду від 11 липня 2019 року у справі № 643/6628/16-ц). На нашу думку, у разі коли виникнення права на спадкування залежить від доведення певних фактів, особа має право звернутися до суду із заявою про встановлення цих фактів, яка в разі відсутності спору про право розглядається в порядку окремого провадження.

Слід також зазначити і те, що норми Закону України «Про міжнародне приватне право» у разі коли спадкові відносини, в яких суб'єктом є дитини, мають іноземний елемент в розумінні ст. 1 цього Закону, застосовуються з метою захисту та охорони спадкових прав дитини однак в межах, визначених, зокрема, статей 2, 75, 76, 77 цього Закону. Так, за загальним правилом, визначеним в ст. 70 цього Закону з урахуванням положень ст. ст. 71, 72 цього Закону спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано в заповіті право держави, громадянином якої він був. Вибір права спадкодавцем буде недійсним, якщо після складання заповіту його громадянство змінилося. Разом з тим, у разі порушення спадкових прав осіб участь в цивільному судочинстві визначається відповідно до ст. 73 цього Закону, за якою іноземці, особи без громадянства мають право звертатися до судів України для захисту своїх прав, свобод чи інтер-

есів. Тобто, дитина, наприклад, неповнолітня, яка має іноземне громадянство має право звернутися за захистом своїх спадкових прав в суд України. Процесуальна правоздатність і дієздатність іноземних осіб в Україні визначається ст. 74 цього Закону, а саме: процесуальна правоздатність і дієздатність іноземних осіб в Україні визначаються відповідно до права України. Тобто, процесуальна дієздатність дітей у спадкових справах в цивільному судочинстві визначається відповідно до ст. 47 ЦПК.

Висновок. Під спадковими правами дитини пропонуємо розуміти суб'єктивні права, які належать дитині (у разі коли вона народилася живою) з моменту її народження на підставі норми закону (спадкування за законом) чи на підставі правочину – заповіту (спадкування за заповітом) до досягнення нею повноліття (18 років), та які виникають у день відкриття спадщини та спрямовані на перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до дитини (спадкоємця). Разом з тим, спадкування є формою правонаступництва, що реалізується спадкоємцем у межах обсягу спадкової маси та не включає процесуальні права й обов'язки спадкодавця, які ним не реалізовані за життя.

Захист спадкових прав дитини в цивільному судочинстві повинен ґрунтуватися на дотриманні принципу забезпечення найкращих інтересів дитини, виконанні завдань та основних засад (принципів) цивільного судочинства, дотриманні порядку цивільного судочинства, та з урахуванням норм ст. ст. 9, 11-1, 12-1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». При розгляді спадкової справи суд роз'яснює дитині (малолітній або неповнолітній особі) її права та можливі наслідки дій її представника чи законного представника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Законодавчі акти України, використані в цьому дослідженні, розміщені на Офіційному сайті парламенту України. *Законодавство України*. <https://rada.gov.ua>
2. Бобрик В.І. Дискурс про критерії розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 18-19 жовтня 2018 р.). Чернівці, 2018. С.97-99.
3. Короєд С.О. Процесуальне забезпечення ефективності цивільного судочинства: монографія. К.: «МП Леся», 2013. 508 с
4. Кармаза О.О. Концепції охорони та захисту житлових прав в Україні: матеріальний та процесуальний аспекти: монографія. Миронівка: ПрАТ «Миронівська друкарня», 2013. 400 с.
5. Бичкова С. Особливості цивільної процесуальної правосуб'єктності іноземних осіб в Україні. *Право України*. 2011. № 2. С. 217–222.
6. Ясинок М. Учасники цивільного процесу як носії цивільних процесуальних обов'язків та їх цивільний процесуальний статус. *Підприємство, господарство і право*. 2013. № 12 (216). С. 3-6.
7. Цивільний кодекс України 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України* від 03.10.2003. № 40, стаття 356.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 124 Конституції України (справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб) від 7 травня 2002 року № 8-рп/2002. Офіційний сайт Конституційного Суду України. <https://ccu.gov.ua>
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 120, частини шостої статті 234, частини третьої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003. Офіційний сайт Конституційного Суду України. <https://ccu.gov.ua>
10. Негода О. А. Захист прав дитини як «слабкої сторони» договірних правовідносин. Проблеми цивільного права та процесу. Харків. 2018. С. 354-356.
11. Рішення суду України, використані в цій статті, містяться на сайті «Єдиний державний реєстр судових рішень». <https://reyestr.court.gov.ua/>